

SLOVENIJA

Dopisi in časniki naj se pošiljajo na poštni predal 259, Ljubljana

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 30 Din,

za vse leto 60 Din,

Posamezne številke 1.50 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din.

Kranj, 14. februarja 1936.

U p r a v a: Kranj, Strossmajerjev trg št. 1.

Poštnočekovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifi.

Tiska tiskarna Tiskovnega društva v Kranju

Predstavniki tiskarne France Uhernik, Kranj.

Banovinski proračun in jugosloveni

Obremenitev Slovenije z javnimi dajatvami je težka. Če jo primerjamo z njenim narodnim celotnim dohodkom, je težja kakor je kedaj bila. Težja je zlasti, kakor katerekoli druge banovine.

O tej stvari smo mi že nekajkrat pisali. Pisali smo stvarno in vselej in sleherno trditev podprli s številkami. Povedali smo pa tudi, kje in v čem je pravi vzrok naše gospodarske preobremenjenosti, namreč v tem, da ne upravljamo svojega denarja, svojih financ sami, da so uvajali v Belgradu zmeraj takšne nove davke, ki zadevajo v prvi vrsti Slovenijo, da pa se na drugi strani ne stori prav nič, da bi Slovenija dobila ta denar v pravični meri nazaj. In ker ga ne dobiva nazaj, hira naše gospodarstvo bolj in bolj, bremena, ki bi jih ob živahnejšem gospodarskem življenju še kako prenašali, postajajo v tej veliki stiski nezno, uvajajo se nova, ki težje še huje, ki zato tudi gospodarsko stisko še povečujejo.

In tako naprej, v napačnem krogu. Rešitve pa ni druge, kakor — ven iz tega napačnega kroga!

Prihodnje dni bo obravnaval banski svet v Ljubljani naš banovinski proračun. K temu proračunu se je oglasilo tudi „Jutro“ z dolgim sestavkom „Samoupravna davčna bremena re-

sno ogražajo naše gospodarstvo“. „Jutro“ navaja že znane številke, da je Slovenija z banovinskimi javnimi dajatvami bolj obremenjena od vseh drugih banovin, da se te dajatve leto za leto zvišujejo in postajajo naravnost nevarne za slovensko gospodarstvo, ki spričo tako težkih bremen ne more več konkurirati s trgovino in industrijo drugih banovin. Zato da se industrija tudi zmeraj bolj izogiblje Slovenije in gre raje v banovine, kjer je obremenitev manjša. Sklicuje se na podatke Osrednjega urada za zavarovanje delavcev, da je bilo lanskega oktobra v dravski banovini za 18,3% manj delavcev zaposlenih kakor oktobra 1929, medtem ko zaostaja število zaposlenih za isto razdobje v ostalih banovinah samo še za 4,6%. V enakem razmerju in deloma še huje propada tudi rudarstvo in trgovina.

Vse to je našim bralcem znano, o „Obremenitvi Slovenije z banovinskimi davščinami in dajatvami“ smo zlasti izčrpno pisali lanskega 13. decembra. A zmeraj in povsod smo kazali tudi na pravi izvor zla. Tega pa seveda „Jutro“ ni storilo, ker bi bilo sicer moralo povedati, kdo je kriv, da je do takih obremenitev sploh moglo priti.

Zato je spet in spet treba, da nasproti raznemu slepomiškanju navajamo zmeraj in zme-

Pojasnilo k uvodniku „Slovenec in Hrvat“

Pri stavljenju zadnjega uvodnika so na nerazumljiv način bili raztrgani posamezni odstavki, njih vrstni red je bil spremenjen, in kar bi bil moral povedati ali Slovenec ali Hrvat, je bilo deloma pomešano. Vzrok je deloma tudi, ker je pošta dostavila poslano korekturo drugam kljub pravilnemu naslovu. Uredništvo za to ne more nositi odgovornosti ter prosi bralce, da vzamejo to na znanje. Popravka ne moremo prinesti, ker bi morali ponatisniti celotni sestavek, za kar pa nam vse preveč trda prede za prostor. Upamo kljub temu, da je osnovna misel pozornemu bralcu jasna.

Uredništvo.

raj znova prave vzroke naše preobremenitve.

V prvi vrsti je očitno, da bi obremenitev z banovinskimi dajatvi ne samo ne bila nezno, ampak celo komaj občutna tisti hip, ko bi Slovenija plačevala v belgrajske blagajne samo tisti denar, ki ga njena celotna uprava velja in če bi ji ne bilo treba plačevati leto za letom nad 600 milijonov več.

Nič manj ni jasno, da bi bila ta obremenitev precej manjša, če bi znašala državna dotacija k našemu banovinskemu proračunu toliko, kolikor dobivajo druge banovine, to je

Okoli prepisovalnih „podvigov“

V zvezi s tem ne smemo zamolčati značilnega poziva „Jutra“ „Slovencu“. Takole se glasi:

„Zdaj pa še par besed na naslov kolege iz Kopitarjeve ulice, ki je s tako škodoželjnostjo pogrel zadevo in prav neprikrito namignil, da plagiator — ako gre res za plagiator* — sedi v našem uredništvu. Ljubi „Slovenec“! Ko bi ti vedel, kako zelo prizanašamo tvojim najslavnejšim šifram, kadar čitamo njihove sestavke, ki nas beseda za besedo spominjajo člankov v nemških, švicarskih in avstrijskih listih — vedno lepo dan ali dva kasneje. Pa se samo tiho in zadovoljno namuzamo, ko vidimo pod kakim izvirnim člankom šifro, ki čisto določeno opredeljuje prepisovalnega pisca. Izredno smo prizamesljivi, le kadar je stvar predebela, obzirno pobaramo, kako in kaj. Če v Jugoslovanski tiskarni žele, bomo navedli nekaj primerov iz najnovejšega, polpreteklega in preteklega časa. Spisek seveda ne bo popoln, ker v tem pogledu ne vodimo velezabavne registrature. Nekaterih najbolj kričečih, — pa se le še spominjamo“.

Če je kedaj bilo „Jutro“ jasno in razloženo, v tem primeru in s temi besedami je bilo. Težko je bolj naravnost očitati komu prepisovanje, kakor ga je s tem očitalo „Jutro“ „Slovencu“. In ker tistih določeno opredeljenih šifer v „Slovencu“ ni toliko, je bilo prav tako jasno na prvi pogled, kam in na koga „Jutro“ meri.

Ta nedvoumni, razločni očitek je zahteval prav tak odgovor. „Slovenec“ je tudi odgovoril takoj naslednjega dne. Takole pravi poleg drugega:

„Naj zato „Jutro“ brez omahovanja navede nekaj primerov iz najnovejšega, polpreteklega in preteklega časa, iz katerih bo razvidno, da so iz tujih listov prepisani članki izšli v „Slovencu“ podpisani s šifro, ki čisto določeno opredeljuje pisca, torej „Slovenčevega“ urednika, ki ga javnost pozna in je dosedaj o njem sodela, da piše izvirne članke. Upamo, da si „Jutro“ kakor vidimo vzdržuje „Jutro“ dosledno in kljub dokazom videz, da morebiti ne gre za plagiator.“

tro' ne bo dalo vzeti tako ugodne prilike, da nas postavi na sramoto in oder. Zahtevamo pa seveda natančnih dokazil, iz katerih bo kričično prilasčanje tujih duševnih proizvodov od strani tega ali onega urednika pri „Slovencu“ prav tako jasno razvidno, kakor iz „Nesreče na Matterhornu“. Torej le z besedo na dan! Mi čakamo!“

Človek, ki misli naravnost, bi rekel, da je ostal „Jutru“ na to en sam odgovor, namreč naštevaje in primerjanje sestavkov, ki so bili prepisani. Toda „Jutro“ bi ne bilo „Jutro“ če bi bilo tako storilo. Priljudno se je nasmehnilo, pomežiknilo „Slovencu“ in takole zapisalo:

„Naš kolega iz Kopitarjeve ulice, ki je v torko tako škodoželjno objavil famozno odkritje nekega tednika o plagiatorju „Nesreča na Matterhornu“, je na našo repliko v „Jutru“ z dne 30. januarja odgovoril naslednji dan daleč zmerneje pod zaglavjem „Z besedo na dan“. Predvsem nam „Slovenec“ prizna, da so v novinarskem poslu možne mistifikacije, ki za nje uredništvo ne more odgovarjati. Z zadovoljstvom jemljemo na znanje, da je „Slovenec“ postal od torka do petka daleč širokogrudnejši v presoji možnih mistifikacij, ko je brez daljnega priznal: „Ta je res, to se lahko prigodi v vsaki redakciji, — tudi v „Slovenčevi“.“

V torko pa smo v „Slovencu“ čitali očitek, da je kak profesor v pok. svojega učenca, ki mu je k „Jutru“ ušel, zalotil pri prepisovanju. Ta pasus ne dopušta možnosti mistifikacije, marveč trdi da je plagiator ušel k „Jutru“ in da tedaj sedi v „Jutrovi“ redakciji. Zato smo morali reagirati in vrniti nemilo za nedrago. Ker pa je med tem „Slovenec“ prav širokogrudno priznal možnost mistifikacije, smo pripravljene imeti zadevo za končano in incident za izčrpan.

Le kar se tiče poziva „Z besedo na dan“, si dovoljujemo vprašati, kdo se je čutil z našim odgovorom prizadetega in zakaj. Preden ugodimo taki zahtevi, bi gotovo radi vedeli, kdo ima legitimacijo zanjo. Neljubega spora nismo začeli mi in nam ni nič do tega, da bi ga nadaljevali, za to imamo razloge, ki tudi „Sloven-

čevemu“ uredništvu ne bodo popolnoma tuji. Iz celega spora pa izhaja tale koristni nauk: večji vodilni in ugledni listi se ne smejo dati zavajati po obskurnih tednikih.“

Samo nekaj točk iz tega odgovora naj še posebej poudarimo:

„Famozno odkritje nekega tednika“ — to se pravi, odkritje plagiata, kar po „Jutrovem“ ni dosti prida delo in ki je izšlo v tedniku, čigar ime raje zamolči, da bi kak jutranji bralec ne začel raziskovati in misliti na lastno pest.

„V časnikarskem poslu so mogoče mistifikacije“ — te osnovne resnice ni nihče tajil, a dolžnost poštenega časnikarstva je, da take mistifikacije zaznamuje, česar pa „Jutro“ ni storilo do danes ko to pišemo — 12. februarja, torej 17 dni potem, ko je poročilo o plagiatorstvu izšlo.

„Ker je „Slovenec“ med tem prav širokosrčno priznal možnost mistifikacije“ — toda te samoumnosti sploh ni nihče izpodbijal, gre namreč za to, če kdo pri „Slovencu“ prepisuje ali ne, o čemer je ponujalo „Jutro“ dokaze, ki pa jih je seveda ostalo dolžno.

Nekoliko skrivnostno zvane tele besede:

„Neljubega spora nismo začeli mi in nam ni nič do tega, da bi ga nadaljevali, za to imamo razloge, ki tudi „Slovenčevemu“ uredništvu ne bodo popolnoma tuji.“

Res, kateri in kakšni so ti razlogi? Mar se tičejo bodočih plagiatorjev?

Vemo, da nam „Jutro“ ne bo odgovorilo. Zato pa si bomo tembolj zapomnili tisto jutranjo besedo o razlogih, s katerimi noče na dan.

Končalo pa je ves razgovor o plagiatorjih in plagiatorstvu „Jutro“ s „koristnim naukom, da se večji vodilni in ugledni listi ne smejo dati zavajati po obskurnih tednikih.“

Ne bi si res mislili, da gre naš tednik „Jutro“ tako na živce, da imenuje v svoji stiski in zadregi še „Slovenca“ „ugleden in vodilen list“ in mu takorekoč tovariško ponuja roko v spravo zoper nas. No, pa to že ni tako važno. Ali za presojo jutranje morale je značilno, da imenuje našo ugotovitev plagiatorstva zavajanj, pred katerim svari „ugledne in vodilne liste“, da bi vsaj ne govorili o njih.

Menda iz tistih skrivnostnih „razlogov“?

Več pa nam res ni treba reči!

bolj nazorno povedano, če bi nam država prispevala v banovinsko blagajno na primer za osebo 98,98 dinarjev, kakor dela to pri nekaterih južnih banovinah, ne pa samo okrogla 2 dinarja, torej skoraj 50 krat manj.

In s tem v najtesnejši zvezi so banovinske trošarine na alkohol, riž, kavo itd. Komaj sta leta 1929 uvedli takratni slovenski oblasti trošarino na alkohol, ki je gotovo ena izmed najbolj upravičenih trošarin, že jo je Belgrad centraliziral in porazdelil na vse banovine, pri čemer je za Slovenijo finančni uspeh ta, da moramo od tedaj leto za letom prispevati najmanj 13 milijonov k proračunom drugih banovin. Dne 29. marca 1935 pa je ministrski svet, ki so ga sestavljali jugoslovenski nacionalni ljudje, sprejel novo uredbo o banovinskih trošarinah, s katero je spet centraliziral na poseben račun skupnih banovinskih trošarin pri državni hipotekarni banki trošarine na riž, kavo, čaj, kakao itd. S to centralizacijo je bil spet odvzet Sloveniji znaten dohodek okoli 9 — 10 milijonov dinarjev na leto in seveda spet dodeljen južnim banovinam. Ni torej čudno, če so javne datjave v vseh drugih banovinah toliko manjše, saj jih mora Slovenija prav lepo podpirati.

Prav tako je gotovo, da bi bila obremenitev Slovenije mnogo manjša, če bi ji ne bilo treba vsak hip in pri vsaki priliki prevzemati nase bremen, ki jih drugod krije država iz skupnega, torej zlasti tudi iz našega denarja. Tako na primer je morala prispevati banovina k stavbi vseučiliške knjižnice, četudi jih povsod drugje zida in vzdržuje država, tako si moramo vzdrževati vse svoje kulturne naprave sami, med tem ko se vzdržujejo drugje vsaj v znatni meri tudi z državnim denarjem. In ko sta konec lanskega leta izšla skoraj na isto sapo nova izdaja Karadičevega srbskega slovarja in „Slovenskega pravopisa“, je prvega izdala država, Slovenski pravopis pa bi javljne sploh ne bil mogel iziti, če bi ga ne bil podprl slovenski mecen z znatnim zneskom. Prav tako je znano, da ne daje država sploh nobenega denarja za takšne kulturne slovenske naprave, kakor so slovenska Narodna galerija, Slovenska akademija, Slovenska matica in druge. Akademije bi še sploh ne imeli, če bi ji ne bila Slovenska matica na lanskem občnem zboru odstopila polovice svojih dohodkov. Zato pa popravljajo v Srbiji stare samostane z državnim, torej zlasti tudi z našim denarjem. Toda nikoli še nismo brali v „Jutru“, da bi bilo zahtevalo, naj na primer take samostane in podobne naprave vzdržujejo tisti, ki se jih tičejo, pa da naj bi se zato raje znižal državni proračun, kolikor Slovenijo preveč obremenjuje. Šele pri našem banovinskem proračunu ga je obšla skrb za slovensko gospodarstvo, kajti vsakdo ve, če se bo

sploh kaj moglo znižati pri banovinskem proračunu, se bo moralo črtati pred vsem pri slovenskih kulturnih postavkah.

Za vsakega je torej jasno, odkod in kje je pravi izvor naše prevelike obremenitve: v centralističnem državnem ustroju, ki že po svojem bistvu nikoli ne more biti pravičen vsem enako. Kajti centralizem je pač vedno in povsod le za svoje središče, za centrum, iz njega izhaja njegova moč in neizogibno misli in dela samo zanj. Vse drugo mu je le sredstvo. In nič manj ni jasno, dokler ni zlomljen centralizem prav do svojih osnov, dotlej bo trajala trnjeva pot slovenskega gospodarstva in s tem tudi slovenskega človeka.

Edini izhod k ozdravljenju je zato popolna finančna samouprava, ki nam bo šele omogočila natančen račun in obračun: Radi bomo dajali državi, kar je njenega in kakor in kolikor bodo tudi drugi dajali. A seveda tudi nič več.

Kdor pa zna brati v „Jutrovi“ centralistični miselnosti, vidi takoj, da je v tej skrbi za slovensko gospodarstvo skrito še vse nekaj drugega, namreč prikrit boj zoper samoupravo, zlasti slovensko samoupravo.

Kajti tako slepo tudi „Jutro“ ni, da ne bi videlo resničnih vzrokov za našo preobremenjenost. Če jih torej vidi, pa ne pove, če samo tarna, kako težko nas obremenjuje banovina, je to dokaz, da zato tako dela, da bi odvrnilo javno pozornost od pravih vzrokov in jo zvedilo na stranska pota.

Naj bi nas nihče napačno ne razumel! Tudi mi vidimo in vemo, da so te nove obremenitve komaj še znosne, da so dostikrat škodljive za razvoj našega gospodarstva, da ga duše in s tem prav za prav stisko posredno še povečujejo. Zato smo tudi za vsako stvarno presojo banovinskega proračuna. Prepričani smo, da bi se dala marsikatera plat proračuna bolj prilagoditi potrebam našega gospodarstva. Pričakujemo tudi, da se bo to še zgodilo.

Toda presojanje banovinskega, danes torej dejanskega našega slovenskega proračuna mora biti stvarno in načelno. Povedali smo že zgoraj in dan za dnevom lahko opazujemo, kako si moramo vzdrževati svoje kulturne naprave in zavode večinoma sami, medtem ko jih drugod vzdržuje država. Videli smo tudi, da je ves boj, vsak poskus, da bi to spremenili, bil doslej brezuspešen in da tudi ostane brezuspešen, dokler bo trajal centralistični državni sestav. Edini izhod iz te dekoncentrirane jugoslovenske zagate pa je **popolna finančna samouprava Slovenije**. Šele ta nam bo omogočila, da bomo nalagali davčna bremena pravično in smotno hkrati, in šele potem, ko bo naš denar krožil doma in oplajal v prvi vrsti naše gospodarstvo, bo mogoče sploh govoriti o kakem resnem boju zoper gospodarsko stisko.

Dr. Ivo Štepihar:

Vodstvo poslanskih volitev

(Nadaljevanje „Novih političnih zakonov“)

Ko se je Masaryk poslovil, je v skromni poslanici ljudstvu republike napisal med drugim tudi resnico, da se morejo države obdržati samo, ako ostanejo zveste idealom, ki so jo rodili. Pri nas je veliko takih, ki izvajajo državni smoter iz dejstva obstajanja države in ki že zato, da bi imela njihova politika opravičilo, zatrjujejo, da je ideal države treba šele uresničiti; to je pa zmeta; če je država tu, je zato tu, da izvršuje poslanstvo svojega rojstva. In državi, ki se je porodila zaradi pridružitve ljudstev na osnovi samoodločbe teh ljudstev, je poslanstvo, da obvaruje samoodločanje teh ljudstev, da neguje in izvaja ljudsko vladavo.

Svobodne, tajne, neposredne, sorazmerne in enake obče volitve poslancev (in senatorjev) so najnavadnejša oblika, po kateri vplivajo vsi civilni državljani, ki so svojepravni, na državno upravo, po kateri sodelujejo pri upravljanju države, dotlej, dokler se ne ustvari neposredna demokracija. Vsi predpisi, ki urejajo izvedbo volitev, morajo tedaj izhajati iz tega osnovnega vodila. Zato so nemogoči vsakršni predpisi, ki spreminjajo volitve v rekrutacijo glasov za že določene osebnosti, kakor glasna volilna pravica, omejitev volitev za moške, predprave pri kandidiranju, itd. Pri takih volitvah mora priti država v spor s povodi svojega rojstva, zaiti v stisko.

Iz osnovne določitve značaja volitev vidimo, da so izključni nosilci izvedbe volitev — volilci. Oni so subjekt volitev, zato so le oni upravičeni, da volitve izvedejo prav tako neposredno, kakor naj bodo volitve način njihovega neposrednega sodelovanja pri državni upravi. Poroštva za svobodo volitev bodo tedaj zavarovana samo, ako izvedbe volitev ne prepustimo niti kandidatom, še manj pa državnim upravim: i prvi, i druga so objekt volitev. Kadar pa ima v rokah izvedbo volitev tisti, ki je sam predmet volitev, je na dlani, da bo skušal breme ljudske volje olajšati, da bo stremel

za tem, da se spremeni iz predmeta v subjekt volitev, ljudstvo pa v sredstvo. Njegove koristi so tedaj nujno navskriž s prizadevo, da bodijo volitve svobodne.

Oba primera državnoborskih volitev po 6. januarju dokazujeta to z jarko razločnostjo. Tisti pa, ki imajo dober spomin, bodo vedeli, da tudi volitve pred 6. januarjem niso bile zgled svobode in tajnosti. Saj se je na pr. poslanec iz Južne Srbije prijel značilen vzdevek „kraljevi poslanci“ zato, ker je vseh 40 mandatov avtomatično dobil tisti, ki mu je krona izročila volilno vladavo. Razlika med volitvami po 6. januarju in tistimi pred tem dnevom je samo ta, da so politiki, ki so avtorji sedanjega zakona, vnesli v zakon marsikatero prakso iz časov prejšnjega zakona, ki je bila prej samo — praksa, zdaj pa je postala tudi določba v zakonu. Zlasti pa so avtorji sedanjega zakona poskrbeli za to, da je dobila notranja upravna oblast absolutno gospodstvo nad izvedbo volitev, in to povsod, ne samo v Južni Srbiji.

Nasledek je bil politično sicer koristen vladajoči stranki ali klikki, ogromno je pa škodoval dobremu imenu notranje upravne oblasti: ljudstvo dandanes odklanja gospodstvo upravne oblasti pri izvedbi volitev zaradi globokega neza-

upanja do nje v političnih stvareh. Zato odklanja ljudstvo tudi vse take predpise, ki že samo posredno omogočajo vpliv upravne oblasti na izvedbo volitev, na pr. istost območja volilnega in političnega okraja. Ljudstvo zahteva, da se izvedba volitev izroči njemu samemu, t. j. da vodijo volitve posebni, avtonomni organi, izšli iz ljudstva brez vsakršne intervencije upravne oblasti.

To zahtevo uresničiti ni težavno, ker je mnogo potov. Zaradi različne izvedljivosti te zahteve moramo nastopna izvajanja zgraditi samo zgledoma.

Ko so razpisane volitve, izberejo svobodno izvoljeni občinski odbori za vsako volišče po enega odposlanca iz vsake skupine, ki je v občinskem odboru zastopana, v **okrajni volilni odbor**, ki si sam določi sedež in izbere ali po volitvi ali po žrebu predsednika izmed neodvisnih sodnikov v dotičnem okraju. Ta volilni odbor ima vso oblast za izvedbo volitev, vse druge oblasti morajo izvrševati, kar naroči okrajni volilni odbor in ne smejo ničesar ukreniti, česar ne naroči on. Volilni odbor sme po potrebi spremeniti volišča, določiti za vsako volišče predsednika in člene volilne komisije in se drži pri svojem poslovanju zakona pod vzajemno kazensko in civilnopravno odgovornostjo za zakonitost poslovanja. Njemu se predložijo volilni izidi v oceno, njegovo poročilo pokrajinskemu volilnemu odboru o izidu in poteku volitev je podstava za verifikacijo mandata izvoljenega poslanca.

Predsedniki okrajnih volilnih odborov in po eden, od predsednika z žrebom določeni člen vsakega okrajnega volilnega odbora tvorijo **pokrajinski volilni odbor**, ki zaseda na sedežu najvišjega sodišča, katerega območje se ujema z območjem pokrajinske enote ali pa je večje, pod predsedništvom predsednika tega sodišča. Ta odbor preskusi poročila okrajnih odborov o izidu volitev, zakonitost poslovanja volilnih komisij in okrajnih volilnih odborov, proglasi volilne izide in verificira mandate, oziroma razveljavi volitve in razpiše nove, opravi sploh vse posle, ki so sedaj deloma pridržani državnemu volilnemu odboru, bodisi celo izvoljencem samim. Odgovornost členov pokrajinskega volilnega odbora, pa tudi njih pravice so smisloma enake tistim, ki jih imajo okrajni volilni odbori in njih členi.

Sklepanje volilnih odborov je tajno, zato pa so po končanih volitvah vsi spisi vsakomur brezplačno dostopni, in sicer pri sodiščih, na katerih so bili v službi sodniki, ki so prišli v okrajne volilne odbore, spisi pokrajinskega volilnega odbora pa na sodišču, katerega predsednik je bil predsednik pokrajinskega volilnega odbora.

Sedanji volilni predpisi imajo sicer mnogo kazenskih predpisov zoper tiste, ki kršijo zakon v volilnem interesu. Vse te določbe so pa v veliki meri nezadostne, ker padejo prekršitve po navadi le na kakšno gostilničarko, ki se je dala preprostiti in točila alkohol. Če je dotični točilec moški, je že manj verjetnosti, da bo preganjan, ker ima zveze, ki obrežepešijo — predlog. Volilni prestopki se pa preganjajo samo na — predlog. Razen tega je obtožitelj popolnoma odvisen od najvišje sodne uprave, t. j. od pravosodnega ministra, ki je že sam politik. Poleg vsega tega so pa prav pri volilnih prestopkih amnestije najpogostejše in znano je, da so pri zadnjih volitvah režimski priganjači prezirali zakon s priznano zavestjo, da bodo v najslabšem primeru amnestirani. Poroštva, ki jih daje zakon za čistost volitev, so potemtakem stvarno zelo slabotna, ljudstvo jih začuti samo, kadar se teroristi poslužijo celo teh določb, da skrijajo svobodo volitev.

Gotovo je, da bodo volitve, ki jih bodo vodili ob sodelovanju zaupnikov ljudstva naši sodniki, videti drugačne, kakor volitve, ki so jih vodili ob sodelovanju eksekutive okrajni glavarji. Že samo v tej spremembi je veliko poroštva za zakonitost avtonomno izvedenih volitev. Kljub temu smo za tako poostreitev kazenskih predpisov, ki bo uveljavila politično neodvisnost obtožbe, uradni pregon prestopkov, sodno pristojnost zoper vsakogar, neglede na kraj, odstranila pa prakso ustavitve postopanja ali črtanja sodne sodbe.

Predhodni pogoj za avtonomnost organizacije volitev so seveda svobodne in sorazmerne tajne občinske volitve in neodvisnost sodnikov.

Čaršija in naš denar

V svoji letošnji 5. številki smo obrazložili — ne prvič! — potrebo javnih del pri nas, povedali, katera taka dela se ne smejo več odlašati, povedali tudi kaj in kako je z denarjem zanje, da bi namreč sploh ne bilo treba najemati posojila zaradi naših javnih del, ampak da bi bilo popolnoma dovolj, če se porabi za ta dela tisti naš denar, ki ga odrajtujemo Belgradu, ne da bi ga dobili nazaj ali sicer kaj

imeli od njega. Poudarili smo zlasti, da nam je pri današnjem brezprimernem obubožanju slovenskega ljudstva popolnoma nemogoče, da bi vzdrževali s svojo šibko davčno močjo kaj drugih naprav, kakor tiste, ki se tičejo nas. Saj bo predla dovolj trda, da samo približno napravimo in dopolnimo tisto, kar bi bilo moralo biti že davno narejeno, pa ni bilo, ker so jugoslovenci s svojo „dekoncentracijo“ naših

financ v Belgradu naredili tako popolno finančno „edinstvo“, da za Slovenijo ni nikoli nič ostalo.

Sedanja vlada pa je vendar nekoliko prelomila s to jugoslovensko prakso Belgradu groš, Ljubljani knof in je obljubila, da se končno tudi v Sloveniji začne z javnimi deli. Začetek je res da bolj skromen, komaj desetina tistega, do česar bi imeli pravico in kar bi se nam bilo moralo že davno dati, in za javna dela v Sloveniji je obljubljena komaj dobra petina tistega denarja ki ga vsako leto plačujemo v Belgrad.

Zaslišala pa je tudi belgrajska čaršija o tem „naklepu“ zoper svoje žepe in takoj je mobilizirala vso jugoslovensko edinstveno ideologijo zoper Slovenijo. Čaršija sicer ve, prav dobro in natančno ve, da teh javnih del ne bo ona plačevala. Dobro tudi ve, da se ne bo za naša javna dela še daleč porabil ves denar, ki ga plačuje Slovenija v osrednje blagajne, čeprav bi to in tako zahtevala pravičnost. In seveda ve prav tako, da ji bo še zmeraj ostalo lepih milijončkov slovenskega denarja.

Toda belgrajska čaršija se je v blaženi dobi jugoslovenskega dekoncentracijskega centralizma že tako navadila polniti svoje žepe z našim denarjem, da se ji zdi že nezaslišan napad na „bratovsko“ ljubezen, če bi ne romalo več leto za letom nad 600 milijonov dinarjev iz Slovenije v njene blagajne. Če bi Slovenci namesto da bi raje v tej stiski plačevali čaršiji še nekaj več, na mah začeli misliti o lastni revščini. Skratka, brezprimerno hudodelstvo zoper narodno edinstvo bi bilo, če bi obubožana Slovenija odrekla bogati čaršiji svoj denar.

Belgrajska čaršija se sicer zaveda, da ne sme povedati naravnost, kaj je prav za prav njen edini namen. Ves svet bi se ji smejal, če bi začela zatrjevati, kako ji trda prede in da nalaga zaradi tega leto za letom manj milijonov v zamejnih, zlasti francoskih bankah. Ne, tako neumna čaršija ni. Pač ni zastoj do 99% orientalskega, prednjeazijskega izvora.

No, pa saj tega tudi treba ni. Čemu so pa jugosloveni na svetu in njihova „ideologija“.

In kar je čaršija mislila, to je naročila povedati svojemu gospodarskemu tedniku „Narodno blagostanje“.

„Narodno blagostanje“ je res takoj šlo na delo. Slovenija da bi dobila nove ceste in železnice? Saj jih je vendar že v Sloveniji največ in tudi najbolj v redu so tam. To je že skrajno pomanjkanje čuta za celoto. Glejte vendar, v južni Srbiji je še vse večje uboštvo. Tam naj bi se začelo delati.

Tako piše „Narodno blagostanje“, četudi kot gospodarski list ve in mora vedeti, da donasijo naše slovenske železnice eno četrtino vseh dohodkov železniške uprave.

Tako piše, četudi ve, da nismo ves čas, odkar smo se združili s Hrvati in Srbi v eno državo, dobili razen ene majhne in slabo zgrajene železnice sploh niti ene nove proge, da pa smo vse te železnice imeli že prej in da so bile prej v znatno boljšem stanju, ker se sedaj dohodki slovenskih železnic porabljajo za vse drugo prej kakor za popravo in zidavo železnic in železniških stavb v Sloveniji.

Tako piše, ko dobro ve, da bi si pod gospodvom centralistične jugoslovenske čaršije niti za svoj denar ne bili smeli in mogli zgraditi samo desetino teh železnic, ki jih imamo.

Tako piše skoraj na isto sapo, ko so postavili pri Belgradu čez Donavo mostove, ki so stali mnogo več, kakor bodo stala vsa obljubljena javna dela pri nas. In pa hkratu natančno ve, da bogati Belgrad ni celo za te mostove prav nič prispeval, pač pa imenitno pri njih zaslužil.

In tako piše, ko dobro ve, da je v Sloveniji največ industrijskega delavstva, da je slovensko gospodarstvo zaradi tega od stiske najbolj zadeto in da so zaslužili lanskega leta slovenski delavci za 252 milijonov manj, kakor pred petimi leti. Številka, ki je strašna obtožba jugoslovenskega gospodarstva.

Potem pa tisto usmiljeno srce, ki ga je odkrila čaršija za južno Srbijo in za njeno siromaštvo!

Pred vsem bi bilo zanimivo poglavje, kdo je prav za prav kriv tiste revščine v Makedoniji. Saj so vendar imeli prav ta čaršija in njeni oprode celih 18 let vso, prav vso moč in oblast tam doli. In Makedonija je bogata dežela, kako vendar, da se vseh 18 let ni nič storilo? In če ima čaršija res tako dobro srce, saj so ji vendar tisti južni kraji v vsakem pogledu bližji, kakor nam!

In potem in zlasti tudi čaršija ne bo upala trditi, da ni Belgrad mnogo, mnogo bogatejši od Slovenije, saj mu rastejo dragocene in velikanske stavbe iz tal, kakor ločje na močvirju, in slišali smo svoje dni iz francoskega parlamenta, kako nalaga milijarde v francoskih bankah in s tem prav za prav samo večja gospodarsko stisko doma. Zakaj naj torej ne bi že kedaj tudi „belgrajski del našega naroda“ prispeval za svoje makedonske brate?

Ne, kaj takega ne pride čaršiji nikoli na misel. Bratovstvo, to je za druge!

Tisti čut za celoto pa, ki ga nam priporoča „Narodno blagostanje“ z usmiljenim pogledom na Vardarsko banovino, tisto ni pri čaršiji nič drugega, kakor vsaj upanje, če že ne prepričanje, da bo denar, ki bo romal iz Slovenije tja doli, romal pač čez Belgrad in tam vsaj po večini če že ne ves padel čaršiji v malho.

Res, človeku se mora vse upreti, da si upa še danes kdo tako pisati, take stvari zahtevati. Zato pa tudi ni drugega izhoda, kakor popolna finančna samouprava Slovenije. Kajti edino tako je mogoče, da bomo vedeli ne samo, komu plačujemo in za kaj, ampak da bo tudi konec prav tako ponižujočega kakor krivičnega stanja, da preudarja in odloča nam tuja čaršija o tem, koliko svojega denarja naj dobimo nazaj in če naj ga sploh kaj dobimo.

OPAZOVALEC

Izbran fižol

10.

Razlika med Londonom in Belgradom.

Pred 15 leti me je zanimal angleški „National Insurance Bill“, to je prav takrat sprejeti jeti zakon o ljudskem zavarovanju. Obrnil sem se na uredništvo „Times“-ov in dobil čez 4 dni točen odgovor z navodili, kam naj se obrnem, da dosežem, kar želim izvedeti.

Letos sem se obrnil na uredništvo vodilnega belgrajskega dnevnika in kot naročnik zaprosil za številke z volilnimi izidi po 5. 5. 1935. Od tega je že dober mesec, in še danes nimam nobenega odgovora, čeprav sem utemeljil svojo prošnjo s tem, da potrebujem dotične podatke za publicistično razpravo.

To je vsekakor velika razlika!

11.

Ši, ite in berite „SLOVENIJO“

12.

Ručina v kinu „Sloga“.

Prvi dan: „Oči čarne“, drugi dan: „Oči čornija“, iz tega bi lahko vsaj tretji dan nastalo: „Oči čornija“, zakaj tretjič gre rado.

13.

Izviren uvodnik.

Uvodnik „Jutra“ z dne 4. 2. 1936 pod naslovom „Nemško oboroževanje“ sem prebral že zato z zanimanjem, ker sem ga par dni prej prebral kot reportažo „Politike“. Uvodnik kakor po navadi ni podpisan, reportaža v „Politiki“ pa je.

Z.

14.

Juristi, rešite uganko!

Preberite razpis sedmega rednega zasedanja banskega sveta — nekateri listi pišejo, kar je značilno „banovinskega sveta“ — § 96 (noveliranega) zakona o banski upravi, § 51 zakona o občinah ter člene 88 do 91 ustave — in rešite uganko: zakaj imenujejo ti listi banski svet „banovinski svet“.

Tujci med nami

„Pohod“ glasilo Narodne odbrane za „slovenski del našega naroda“, tisti list, ki se mu zde slovenske učne knjige in boj zanje popolnoma odveč, in glasilo tiste organizacije, ki je za „tiho in postopno likvidacijo“ slovensčine, torej ta imenitni „Pohod“ se je spet nekoč spravil nad JNSarske generale. Sicer je to storil že nekajkrat. To ga pa ni prav nič motilo, da ne bi bili njegovi ljudje ostali v političnih organizacijah pohorcev in da ne bi prevzemali v njih raznih sarž.

Očitno je torej, da ne gre pri vsej stvari za kak načelen boj. Morebiti je še kdo mislil, da je Pohodovcem resno za neko postenejšo obliko političnega življenja vsaj v tistem ožjem krogu nacionalnih ljudi. Danes ga ne more več biti, ki bi to verjel. Kajti slej ko prej onegavijo Pohodovci in Pohorci isto politiko, slej ko prej delajo skupaj z istimi ljudmi. Če pa kedaj zarobanti eden ali drugi iz „Pohodovih“ vrst, je vidno na prvi pogled, da gre zgolj za pre- rivanje. Kajti jutrovske generali so pre- veče prepričani o lastni potrebnosti in višji sposobnosti, zlasti tudi o tem, da je pri njih jugoslovenska „ideologija“ bolje spravljena, kakor kjerkoli, da bi se kar tako na lepem hoteli umakniti. Pohodovci imajo seveda isto dobro prepričanje o sebi. Dvoje prepričanij torej v najpopolnejšem nasprotju.

Pohodovci so seveda nasproti jutrovcem v precej slabšem položaju, zakaj ti poslednji so pač zasedli vse udobnejše stolčke in še na misel jim ne pride, da bi se komurkoli umaknili z njih. Razburjenje je torej le bolj v vrstah prvih. Ti pa so zato včasih kaj malo izbirčni pri besedah za svojo sodbo. Upanje pa je, da bodo na ta način le predramili jutrovce iz dremeža, da jim tudi ti povedo svoje.

Za nas seveda ne bo to nič novega. Kakor ni nič novega slabo mnenje o jutrovcih, ki ga od časa do časa priobčuje „Pohod“. Zanima nas k večjemu, kako potrjujejo naše slabo mnenje o zastopnikih jugoslovenske nacionalne politike ljudje, ki so prav tako iz jugoslovenskih nacionalnih vrst. Takole jih oštevajo v letošnjem 4. „Pohodu“:

„Skozi leta in leta so nastopali neki ljudje kot predstavniki naroda, skozi leta in leta so se menjali na raznih vodilnih mestih, govorili navdušujoče in samozavestno, kadar so bili na primesetarjenih pozicijah, vili pa obupani svoje roke, kadar niso mogli stezati svojih udov po mehkih foteljih. Vse je bilo v redu in dobro, najlepša bodočnost narodu in državi se je obetala, kadar so bili na krmilu, velike nevarnosti in grozeči pretresi pa so ogražali narod in državo, kadar so morali pod krov in prepustiti krmilo drugim. Tej sliki se pridružuje druga. Kadar so bili ti gospodje za krajo ali daljšo dobo izvagonirani, so se našli skupaj. V skupni nesreči so si podali roke in šli skupaj na delo pod geslom ustvarjanja „enotne fronte naprednega nacionalnega življenja“. Vzeli so v roke veliko jugoslovensko zastavo, napisali na njo z zlatimi črkami „Napredno nacionalna fronta“ ter pešačili z njo od kraja do kraja, od sestanka do sestanka. Lepe, navdušujoče besede so vsaj doslej še vedno našle odmev v dušah tistih resničnih nacionalistov, ki nosijo svoj nacionalizem kot nekaj prirojenega v svojih srcih, o njem niti ne govore mnogo, ker jim jim je nekaj povsem samo po sebi razumljivega in so vedno na razpolago za borbo proti tistim, v katerih vidijo nasprotnike tega svojega ideala. Čeprav so bili ti mali borci že tolikokrat in tako bridko razočarani, so se doslej še vedno odzvali pozivu teh voditeljev in se jim stavili na razpolago za nove borbe. Zadnji tak pojav smo videli v letu 1931, ko je naš nacionalni človek globoko uverjen, da sledi intencijam blagopokojnega kralja, stvoril krepko vojsko jugoslovenske nacionalne misli. Ni treba imenovati imen teh gospodov, ki so se imeeli za upravičene nastopati kot vodilni predstavniki te vojske, vsi jih poznamo, spomin na nje in njihovo delo je še vsem v žalostnem spominu.

Dogodki od septembra 1931 pa do nedavne preteklosti so tipičen dokaz popolne nesposobnosti teh gospodov, ki so vsi brez izjeme v polni meri odgovorni za obupne posledice svojega poraznega dela. Nima smisla razpravljati posebej o enem ali drugem izmed teh gospodov, ugotavljati večjo ali manjšo krivdo enega ali drugega.

Res, nima smisla! Vsi od kraja naj gredo, naj izginejo iz naših vrst. In z njimi naj gredo vsi, ki so zatajili slovensko načelo in slovensko izročilo, ki so tuji našemu narodu in našemu ljudstvu, ker so pač z vso svojo nacionalistično miselnostjo — tujci med njim.

Blagoslov centralizma

„V zadnji dvojni številki obzornika „Tehnika in gospodarstvo“ priobčuje inž. Stanko Dimnik sestavek „Ljubljanski železniški problem in predlog za rešitev“. Sestavek riše zgodovino železnice in ljubljanske glavne postaje, podarja njeno zastarelo ureditev, ki že ogroža varnost potnikov, ki pa tudi ovira razvoj mesta. Isto velja bolj ali manj za „Gorenjski kolodvor“. V korist prebivalstva in železniške uprave bi bilo tedaj, da se kedaj korenito reši to vprašanje, ki so ga načeli že pred 40 leti. Pisec predlaga na to, kako naj bi se vprašanje tehnično rešilo in podaja podoben proračun, ki zahteva skupaj 85 milijonov dinarjev. Od tega zneska bi pa po njegovem mnenju morali nositi 20 do 30 milijonov mesto Ljubljana in Dravska banovina.

V zvezi s tem pa pravi pisec dobesedno:

„Mislim, da si smemo tudi mi postaviti tak program, če se drugod v državi trosijo ali pase pripravljajo mnogo večje vsote. Za modernizacijo postaje v Skoplju se računa z 200 milijoni Din. Za rešitev belgrajskega železniškega vozlišča bo potrebno 400 — 500 milijonov dinarjev. Za zgraditev pančevskega mostu in železniških priključkov je investirala država 485 milijonov Din. Za zemunski most 280 milijonov Din, za melioracijo Pančevskega močvirja 300 milijonov Din, in letos prispeva država za ureditev belgrajskih obrežij 110 milijonov Din.“

Ureditev železniškega prometa in postaje v glavnem slovenskem mestu bi torej veljala samo dobro tretjino tistega zneska, ki je radodarno že dovoljen za modernizacijo postaje v

Skoplju. In veljala bi nekako dvajsetino tistih vsot, ki so bile že porabljene za belgrajske prometne namene ali pa so vsaj že dovoljene in predvidene zanje.

Pri tem pa je treba poudariti, da donajajo železnice v Sloveniji četrtno dohodka vseh jugoslovanskih železnic.

Kljub temu pa, da so slovenske železnice naj bolj donosne, kljub temu, da prispeva Slovenija tudi sicer v belgrajske osrednje blagajne velikanske vsote, nam jugoslovanski nacionalni režim vseh 18 let ni dal skoraj nič, najslabše vagon dobivamo, nove motorne vozove so poslali vse v Belgrad, in celo za tako neodložljivo stvar, kakor je ureditev železniškega prometa v Ljubljani, ni denarja.

Najneposrednejši sad jugoslovenskega nacionalnega centralizma!

Značilen pa je sestavek inž. Dimnika še v enem oziru. Slovenci smo se že kar nekako navadili in skoraj v redu se nam zdi, da vse stvari, ki jih država upravlja, tudi zida, gradi, podpira država samo — na jugu. Če pa stori pri nas kaj takega, je to le zgolj milost. Je popolnoma v redu, če plačujemo Slovenci poleg vsega še posebne prispevke za to, da nam da država, kar daje južnim krajem brez vsakih pridržkov. In tako naj bi seveda Slovenija še posebej prispevala za državne železnice, za državne stavbe kakih 30 milijonov!

Ne, v takih stvareh ne smemo popuščati, sicer bomo res zaslužili da se nam godi tako, kakor se nam. Državne so železnice, država jih upravlja, pobira njihov dohodek in ima — vsaj od slovenskih — tudi dobiček od njih. Država naj torej tudi zida in gradi, kar je treba.

Če pa tega ne more ali ne zna, naj pa prepuusti železnice banovini. In v kratkem bo urejena postaja in promet. Pa še marsikaj drugega tudi.

Belgrajska „Pravda“ in jugoslovenarstvo

Belgrajski dnevnik „Pravda“ je napadla v uvodniku 8. svečana t. l. nadpise na filmih, ki so v Belgradu brez izjeme pisani v latinici in ne v cirilici. „Pravda“ ugotavlja, da je razlika med književnim jezikom, ki ga pišejo v Belgradu in med književnim jezikom, ki ga pišejo v Zagrebu in pravi da Belgrajčani (t. j. v resnici Srbi) ne morejo trpeti, da bi se kvaril njih materinski (torej srbski) jezik. Pravi, da je najbolje, da se Hrvatje naslanjajo nad svojim lepim, pravilnim hrvaškim jezikom, Srbi se bodo nad svojim in tako ne bodo prisiljeni, da bero napise v latinici, ki jih motijo in ki je v filmskih napisih po vsej državi izpodrinila cirilico.

„Pravda“ ima toliko prav, da prizna zraven

srbskega tudi posebej še hrvaški jezik in ima popolnoma prav, da zahteva, da je v veljavi v Srbiji le srbski jezik. V tem oziru zavzema torej podobno stališče glede srbohrvaščine v Srbiji, kakor ga mi od vsega začetka glede slovenščine v Sloveniji. Če pa hoče biti „Pravda“ dosledna, naj prime za ušesa tiste ljudi v Belgradu, ki uvajajo v Sloveniji srbohrvaščino in cirilico, počenši od lesedila na bankovcih in javnih napisih do davčnih plačilnih nalogov ter v šolskih knjigah itd. Kajti prepričani smo, da vendar tudi „Pravda“ menda sedaj že ve, da je slovenščina čisto drug jezik kot srščina ali hrvaščina in da so na svetu celo srbsko-slovenski in slovensko-srbski besednjaki in da je po vseh jezikovnih zemljevidih, odkar so jih pričeli v Evropi izdajati, slovensko ozemlje zaznamovano z drugo barvo kakor srbsko ali hrvaško, prav tako za se kakor bolgarsko. Seveda bolgarskemu jeziku ni še nihče očital, da je le dialekt in Bolgarom ne, da so kakšno južno slovansko plemo, kakor je očital prav v belgrajski „Pravdi“ dne 12. velikega srpana l. 1935 znani Peter Skok Slovincem, da se je začelo „degenerisanje slovenačke plemenske zavesti“ ter je pisal o „jugoslovenskom dialektu“ itd. Nas bi le veselilo, če bi se „Pravda“ resnično spokorila ter ne le zaradi napisov na filmih, ampak v še važnejših stvareh začela poudarjati n. pr. da naj se „naslanjajo“ Hrvatje tudi nad svojimi financami, splošno upravo, šolstvom itd., Srbi pa nad svojimi financami, splošno upravo itd. ter da bi po najstrožjih logičnih zakonih prišla tudi do tega, da bi zahtevala tudi za Slovence in namprivoščila, da bi se „naslanjali“ tudi mi sami nad svojimi financami, svojo splošno upravo, svojim šolstvom itd. Pa mislimo, da bo dotlej preteklo še precej vode po Savi do Belgrada. Prepričani smo pa vendar, da je uvodnik v belgrajski „Pravdi“ z 8. svečana t. l. pognal jugoslovenarjem in dravobancem pri nas precej krvi v glavo, če so ga brali, in pri tem za ped daleč mislili. Nekaj bi to tudi bilo.

Vladar vseh vladarjev

Ameriško javno mnenje razpravlja o nevtralnosti Amerike za primer vojnih zapletljiv. Zakon o nevtralnosti je bil sprejet že poleti, preden se je pričela vojna v Abesiniji. Prepoveduje zgolj izvoz orožja in železa. Ta zakon velja samo do konca februarja. Radi tega se v amerškem časopisju vodi bitka, kakšen zakon o nevtralnosti naj stopi na mesto sedanjega. Načrtov in predlogov je vsak dan več. Proti stališču predsednika Roosevelta, ki ga je razložil v znanem svojem govoru, vodita boj oboroževalna industrija in kapital. Pred posebnim senatnim odborom je bil zaslišan tudi finančni kralj Morgan, ki je izjavil, da je bila

Amerika prisiljena stopiti v zadnjo svetovno vojno, ker bi sicer z zmago Nemčije bila uničena tudi svobodna trgovina Amerike. To „altruistično“ njegovo stališče bi bilo ostalo v najlepši luči, če bi ne bilo znano, da je Morgan imel važno vlogo mešetarja za nabave Angliji in Franciji, pri katerih je zaslužil malotno vsoto 1 milijardo 500 milijonov dinarjev. Ko so mu posamezni senatorji pojasnili, da je bilo na zahtevo finančnikov odpravljena prepoved posojevanja v Evropo l. 1915., je skromno pripomnil „da je bila nevtralnost stvar vlade in da bančniki niso imeli s tem ničesar opraviti.“ Demokratična ameriška javnost se tudi danes vprašuje, ali ne grozi ista nevarnost kakor l. 1915. — da bo nekaj finančnih mogočnjakov potlačilo voljo velike večine ameriškega ljudstva. Pa vendar bo tako! Preveč je že „predlogov o nevtralnosti“, za vsemi pa tiče skriti važni „interesi“.

MALI ZAPISKI

Prepovedani listi.

Državno pravništvo v Zagrebu je prepovedalo širiti v naši državi sledeče liste:

- 1) št. 4 tiskopisa „Glasnik sv. Josipa“, ki izhaja v Zagrebu,
- 2) „Daily Herald“ z dne 7. 9. 1935, ki izhaja v Londonu,
- 3) št. 19 mesečnika „Pregled“, ki izhaja v Zagrebu.

O položaju na Daljnem vzhodu

piše med drugim „Frankfurter Zeitung“:

„Zmeraj znova slišimo ponosne govore Tuhačevskega, v katerih narašča sovjetska vojska bolj in bolj, — napačno bi bilo, dvomiti o tem, — vedno znova slišimo od generala Blücherja, glavnega zapovednika na Daljnem vzhodu, da bo branil vsako ped zemlje in da to tudi more. Ali navsezadnje pa potiska vendar Japonska svoje rove nepretrgoma naprej, ker ne naleti nikjer na odločen odpor.“

Sovjeti vedo dobro, kaj delajo. Zlasti vedo, da bi komaj mogli dobiti vojno z Japonsko. In prepričani so, da bi poraz na Vzhodu zelo omajal njihova evropska prijateljstva. Litvinova obupni pogodbeni sestav na zahodni meji naj bi dal tej fronti trdno podstavo. . . . Čim trdneje veže Litvinov rusko moč na evropski Zahod, tem bolj nezaupni postajajo v Tokiu. Lahko verjamemo Hirotu, da želi s sovjeti v miru živeti. . . . Za vojno s sovjeti še daleč ni potrebnega sporazuma s Kitajsko.“

Urednik in izdajatelj: Mavčič Adolf, Kranj

Janez Kocmur:

Malo popravka

Prispevek k slovenski politični zgodovini. (Nadaljevanje.)

Navedeni odlomki so posneti iz objav dr. Joža Glonarjevega „Cankarjevega zbornika“ iz leta 1922, sestavki v tem pa po izvornih rokopisih, ki jih hrani Državna študijska knjižnica v Ljubljani. Podčrtal sem besedilo večinoma jaz. Nimamo torej opravka z navadnimi časopisnimi poročili, ki so dostikrat netočna, ampak z avtentičnim besedilom. In preden je Cankar kaj napisal, je dobro premislil. Še žive priče, ki lahko potrdijo, da je govoril mimo pisanega besedila neprimerno otrejše. Strahopetec je nagnal, da so slabši od pouličark (rabil je vulgaren izraz) — te vsaj zahtevajo plačilo, oni pa se ponujajo zastoj; „kar mečejo se pod noge, ko nihče zanje še ne vpraša ne.“

Radi vedenja oficijelne slovenske socialne demokracije — prav za prav samo E. Kristana in še nekaterih — Cankar svojega razmerja do stranke ni spremenil, vedoč, da Tivolske resolucije praktično nič ne pomenijo. Kmalu po zadnjem predavanju mi je izročil rokopis z naslovom „Kako sem postal socialist.“ Sestavek je prava politična veozpoved, obenem pa dokaz njegovega kritičnega duha. Namenjen je bil za „Družinski koledar“ za l. 1914, ki pa zaradi razpusta „Vzajemnosti“ ni izšel. Objavil sem ga šele po njegovi smrti v decemberski številki „Demokracije“ l. 1918. Rokopis ima dr. Izidor Cankar. Predavanje v „Vzajemnosti“ mu je nakopalo sedem dni zopora, ki ga pa ni nastopil potrj kakor trdi „Zbornik“, nego ponosen v zavesti, da je preganjan za pravično stvar. Razpust „Vzajemnosti“ ga je v resnici potrl.

Svojega načina rešitve jugoslovanskega vprašanja si E. Kristan ni zamislil šele o priliki aneksije Bosne in Hercegovine (izvršene 7. oktobra 1908); ničil je slovenski narod in slovensko kulturo že mnogo prej. Aneksija mu je potisnila to vprašanje le bolj v ospredje. Narodnostno vprašanje je bilo v Avstro-Ogrski že od nekdanj pereče, v socialni demokraciji pa je postalo še posebno z naraščajočim sporu med Dunajem in Prago, zlasti po volitvah 1907, ko

so dobili češki socialni demokratje skoraj toliko mandatov kot Nemci. Na Tivolski konferenci se je E. Kristan le bolj razodel. Njene resolucije dobijo pravi pomen šele v luči njegovega utemeljevanja.

Z „jugoslovanstvom“ se je bavil že na V. strankinem zboru v Trstu (od 2. do 4. februarja 1907). Bolj odkrito ko na sledečem zboru, kjer ga je motila aktivna navzočnost kritičnega Tume in Dermote. Po „Rdečem praporju“ od 22. februarja 1907 je tedaj dejal m. dr.: „Velike kulturne naprave so pri nas nemogoče, in če bi se res postavile, bi bile to le Potemkinove vasi . . . Maloštevilen narod — to pomeni malo razširjen jezik, v tem tiči največja zapreka . . . Jugoslovansko vprašanje stvarno ni politično, ni ustanovitev jugoslovanske države . . . temveč je predvsem vprašanje skupnega jezika, skupne literature vseh Jugoslovanov . . . Tako bi gotovo cilju bolje odgovarjalo, ako bi se delovalo za povzdigo zagrebškega vseučilišča in za pristopnost tega zavoda za slovenske dijake, nego za vseučilišče v Ljubljani . . . Če imajo drugi narodi danes vseučilišča v manjših mestih, se vendar ne sme pozabiti, da je tudi to plod razvoja. Oni imajo stare, utrjene, dobro oskrbljene visoke šole, ki porajajo nove . . .“

Razlogi, ki so od prvega do zadnjega ničevi: vse je preklicala že zgodovina. Maloštevilne Holandce z njihovimi visokimi šolami je opravičeval, češ, da so v ugodnejših gospodarskih razmerah — ali z drugimi besedami: ker smo Slovenci berači, nimamo pravice do višje izobrazbe v svojem jeziku. Enako nevzdržno je njegovo sklicevanje na „stare, utrjene dobro oskrbljene visoke šole“ drugih narodov. Vsaka visoka šola je bila nekoč mlada, je morala biti najprej ustanovljena, da se je mogla postarati, uveljaviti ter porajati nove.

Zbor ni pokazal nobenega zanimanja za njegova izvajanja, pa se je obrnila razprava v drugo smer, ki je list ne navaja. Z gradnjo karavanske železnice, cest, vodovodov, regulacijo Ljubljaniče itd. je začel vdirati v naše kraje južni živelj kot tlačitelj mezd in stavkokaz. Vrh vsega je južnjak s svojim primitivnim načinom življenja tudi drugače neugodno vplival na življenjski položaj domačega delavca. Posamezni govorniki so se lotili dosegljivejših ciljev in niso kazali nobene volje,

čakati na megleni E. Kristanov „Balkanvolapük“. Milost je celo vzkliknil: „Če bi bila stvar tako preprosta, bi bil zato, da se ustanovi ‚Weltverein‘, kjer bi se govorilo samo po nemško: jaz bom prvi zraven.“ S tem je hotel poudariti svoj internacionalizem; hkrati je nevede osmešil E. Kristanovo prizadevanje po takem „Vereinu“ manjšega obsega. Točka „Socialna demokracija in jugoslovanstvo“ je bila odpravljena brez resolucije.

Cankar je zvedel za ta E. Kristanov nastop šele iz „Rdečega praporja“. Spomnil se ga je naslednjo velikonočno soboto o priliki najinega prvega razgovora v Ljubljani in ga obsodil. Oddolžil se mu je na svojih predavanjih v tržaškem „Ljudskem odru“ 24. in 25. aprila 1907. Ni ga sicer napadal, pač pa opozoril, kakšna je dolžnost slovenskega razumnika med ljudstvom. Predavanju je dal naslov: „O slovenskem ljudstvu in kulturi.“ Prav tedaj mu je tudi dozorela misel, da napiše „Hlapca Jerneja“. Napisal ga je še tisto poletje pri E. Kristanu v vrtni lopi sedanje dr. Azmanove hiše v Ljubljani na Masarykovi cesti v štirinajstih dneh. „Še z nobenim delom“, je rekel, „nisem bil tako lahko in tako hitro gotov.“ Brilzganje lokomotiv, puhanje parnih kolov in trkanje vrlakov, škripanje težkih tovornih voz, vmes kričanje voznikov na bližnji postaji mu je poživiljalo domišljijo in pričaralo tavanje slovenskega človeka po hrupnem Dunaju. V „Hlapcu Jerneju“ je utelesil „beraški“ slovenski narod. Tržaško predavanje naj bi bilo izšlo v posebni knjižici: zakaj se ni to zgodilo in če je sploh bilo objavljeno, ne vem. Njegova vsebina mi je znana le iz pripovedovanja.

Ob dijaških nemirih na dunajskem in graškem vseučilišču je napisal E. Kristan v „Rdečem praporju“ od 25. novembra 1907 članek pod naslovom „Slovensko vseučilišče“, ki pravi v njem m. dr.: „In kaj je z ‚jugoslovansko idejo‘? Ali je njenim kulturnim matadorjem enotnost Jugoslovanov kaj več kakor prazna fraza? Če je, tedaj bi se morali vendar vprašati, ali ne bi bila samostojna slovenska univerza (ki v resnici ne bi bila ne slovenska, ne univerza) nova ovira kulturnemu zblizevanju? Ali ne bi tej ideji koristilo, če bi se razširilo in poglobilo vseučilišče v Zagrebu in odprlo tudi Sloven-“